

de a Magyar Honvédségen belül az önálló tüzérség mint új fegyvernem felállításáról (a gyalogság és lovaság mellett) csak 1912 végén született döntés a Monarchia politikai köreiben. Hajmáskérről Veszprémen át vezetett a mozgósított ezred útja a keleti frontig, majd 1916-ban az olasz harctérre.

A képmelléklet teszi igazán átélhetővé a harcok mindennapi pillanatait: személyes dokumentumok és közgyűjtemények fényképei is bekerültek ide. A névvel ellátott portrék bárki számára közelebb hozzák a már csak könyvekből és cikkekből megismerhető világháborút: az *Alltagsgeschichte*, magyarul a „hétköznapok története” éppen ezt a célt tűzi ki a tudományos megismerés számára. A történelem „alulról” is szemlélhető, abból a perspektívából, amit egy magyar baka vagy tiszt látott Breszt-Litovszknál, Lemberg közelében, a kopár Karszton, Észak-Olaszországban, esetleg az Isonzónál. Ezek a helyek ma már a nemzeti topográfia részei, a háború jelképei. A körlet elhelyezésének, a csapatok előrehaladásának vagy a csataternek a vázlatos, kézzel rajzolt térképei ugyanezt mutatják meg: ellentétben a legtöbbször megismert első világháborús térképekkel, itt tényleg látni véljük az embert, aki a lövészárokból, a főhadiszálláson, a harcok szüneteiben feliskicelte az ábrákat.

A kötet a *Veszprémi Szemle* könyvek sorozatában jelent meg, annak már 11. darabja. Érdemes a korábbi munkákkal is megismerkedni, hiszen különösen fontos, hogy valamennyi kötet utolérhető online is, a folyóirat honlapján, ami tényleg közkinccsé teszi a nemcsak helytörténeti szempontból értékes munkákat.

Somogyvári Lajos

Trivulzió és társai

Wirágh András: *Cholnoky Viktor, a szépíró. Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció*. Tempevölgy könyvek 24, Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2017.

Kismonográfia, tematikus tanulmánykötet: mindkettő a resignáció, lemondás műfaja. A belátásé, hogy egy adott szerző életrajza és munkássága vagy valamely irodalomtudományos téma teljes egészében feldolgozhatatlan. Akad irodalmár, aki számára ez a műfaji választás alkati sajátosság, mások számára elméleti konzekvencia, megint mások számára magából az anyagból következik (természetesen ezek az okok egymás mellett is jelentkezhetnek). Esetünkben, Wirágh András *Cholnoky Viktor, a szépíró: Írásgyakorlatok – publikálási stratégia – korai recepció* című kis-

monográfiáját illetően talán leginkább az utóbbi szempont határozta meg a döntést. Mindenesetre a szerző bevezetőjében ketős indoklást ad: egyrészt a Cholnoky-korpusz feldolgozatlanságával magyarázza választását (minden bizonnyal lappanganak még szövegek és szövegverziók a századforduló szinte átláthatatlan sajtórengetegében, s jelenleg túl kevés információval bírunk a teljes életműről egy klasszikus monográfia megírásához), másrészt mert a szerzőt elsősorban szépíróként, s nem újságíróként kezeli, ezért kisebb figyelmet és terjedelmet szentel a publicisztikai írásoknak (és az egyfelvonásosoknak is, bár az beleférne éppen a szépirodalmi keretbe). A könyv részletesebben biográfiai összefüggésekkel, mikrotörténeti kontextusokkal és részkérdések felvetésével sem foglalkozik (bár a kötet végén olvashatunk egy rövidebb életrajzi kronológiát), s egy-két jellemző kulcsprobléma körüljárásán kívül nem megy bele szövegközpontú elemzésekbe sem.

De akkor mit tud ez a könyv, miért érdekes? Mert az, sőt, bizonyos értelemben nagyon is újító. A Cholnoky Viktor munkásságát megismerni vágyóknak mindenképpen, hiszen az író életműve sok tekintetben feltáratlan, de azon olvasók számára is, akik a századfordulós sajtó működésébe szeretnének mélyebben belemenni. Cholnoky újságíróként kereste a kenyerét, s mellette publikálta novelláit, illetve ún. egyfelvonásosait a különböző lapokban – rengeteg lapban, s gyakran ugyanazt a szöveget más címmel, vagy olykor kisebb eltérésekkel, különböző változatokban adták ki: ezek az írások aztán vagy bekerültek kötetbe, vagy kimaradtak belőlük. (Egészen pontosan: mindeddig háromszáz saját novellamegjelenés ismert, több mint nyolcvan folyóiratban, s ezen írások közül kb. száz tekinthető eredetinek; a többi az előzőkkel azonos szöveg, esetleg azok variánsa, ráadásul sokszor írói álnév alatt jelennek meg.) Ennek a szétszórásnak oka volt részint az író publikálási, szövegalkítgatási és „sorozatgyártási” praxisa, de a korszak vidéki sajtójának működése is: Cholnoky – főként már budapesti évei alatt – jobbra fővárosi lapoknak küldi el novelláit, s kisebb hányadban vidéki újságoknak (korai, veszprémi évei alatt ez a tendencia még fordított volt); a későbbi vidéki tömeges megjelenés mögött viszont sokszor egy lapelosztó, Leopold Gyula hálózata állt, aki az *Általános Tudósítóba*, majd a *Munkatársba* beküldött cikkeket és tárcanovelláit előfizetés ellenében ingyen átengedte közlésre vidéki szerkesztőségeknek. A kötetválogatás szempontjai megint mások, és nyilvánvaló, hogy az író – a posztumusz kötetek esetében a szerkesztő – tudatosan rendelt egymás mellé bizonyos írásokat, mozgásba hozva ezzel a szövegek kölcsönhatásának játékát is.

Ennek a publikálási rendszernek a feltárása (általában is) és a Cholnoky-megjelenésekre való hatása feltétlenül érény a könyvnek, illetve az a tény, hogy ennek felismerésével biztosabb kézzel – és persze rengeteg energiabefektetéssel – lehet keresni újabb szövegeket. (Egy eredeti köz-

lés, egy Trivulzió-történet azonos álnév alatt a könyv egyik mellékleteként olvasható – a melléklet ezen kívül is érdekes elemeket tartalmaz, táblázatokat a különböző szövegváltozatok megjelenési évéről és számáról, Cholnoky Viktor írói álnévhasználati szokásainak változásáról, publicisztikai írásainak műfajairól stb.)

Ez a filológusi hevület – amire már mások is rámutattak – azonban más aspektusok felől is érdekes, Wirágh András ugyanis voltaképpen mindennek konzekvenciáira építve írja le és interpretálja az életművet. Felkutatva a szereplői sorozatokat, illetve összehasonlítva azok változatait és szövegfejlődését (ennek leghíresebb példája a Trivulzió-séria, de hasonlóak a Néhustán-történetek, a Dénes-ciklus vagy Laád Bulcsu doktor esetei), a szerző az egyes motívumok vándorlására, illetve narratológiai változásokra és trükkökre hívja fel figyelmet. Trivulzió kalandjait például többnyire a főhős meséli el – adott esetben inkább költi – a lejegyzőnek, szkriptornak, ekképp mintegy kettejük közös teljesítményévé téve a létrejövő szöveget, s ennek a ketős aktivitásnak a viszonylatában alakul számos fontos prózapoétikai jellemző: a narratív keret, a mesélő narratív identitásának kidolgozottsága (vagy bizonytalansága), továbbá mesélés (beszéd, narráció) és lejegyzés (írás) viszonya, mesélés és hallgatás relációja, s így végső soron az írás és az olvasói tapasztalat alakulása is (hiszen az olvasó a kocsmai hallgató üres helyére lép). Egy másik narratori szituáció Néhustáné, aki úgy mesél, hogy a lejegyző nem avatkozhat bele ebbe az aktusba, sokkal redukáltabb szerepet juttatva neki – itt Wirágh András szerint „a narrátort játékba hozó kötetkompozíció inkább arra utalhat, hogy az olvasónak – Néhustán lekötözöttjeként – végig kell hallgatnia a szövegeket, amelyek akár szélsőséges hatásokat (lásd gyógyítás és bűnhődés) is kiválthatnak”. (E ponton csak egy apró megjegyzéssel élnek: én azért a *Jebruach* esetében apró csúsztatást érzek, pontosabban a cselekmény szintjének és a narrációs szintnek összemérését a szerző részéről, ugyanis a gyógyító funkció – minthogy már narrátor és hallgató kapcsolatában sem jelenik meg – itt nem jelent metalepszist, szövegát-lépést az olvasó felé.)

A legérdekesebb és legreflektáltabb azonban talán Turulkeőy Oktáv esete, akinek fő attribútuma, hogy gróf, s így más tulajdonságaiban megegyezik a különböző szépirodalmi szalonfolyóiratok novelláinak egyéb grófhőseivel, voltaképpen azokat képviseli, még a vele történtek, a cselekményelemek is tipikusak: ő maga a lesz tehát gróf-sztereotípiát a populáris folyóirat-kultúrának egy jellegzetes műfaji csoportjában (miközben az erre reflektáló írás, e tárcanovella is hasonló orgánumban jelenik meg). Vagy ha még tovább megyünk: „A Turulkeőy Oktáv gróf allegorikus értelemben nem más, mint annak a („szórakoztatóipari”) szeriális olvasásnak a története, amely az olvasót már fogyasztóként, szövegének kiszolgáltatott

vásárlójaként idealizálja, és felismerhető életmintákat reprodukálva lehetővé teszi számára élet és irodalom kettősségének felfüggesztését, azaz a kettő közötti eldönthetlenség („fantasztikus”) tapasztalatát. Noha leleplező jellegű, a szöveg egy végtelesen hurkot képez azzal, hogy maga is egy – a többek között a folytatásos szövegekkel elcsábított előfizetők pénzéből élő – hetilapban lát napvilágot, ezzel potenciálisan azt a helyet tölti be, amelyet törlésjel alá akar helyezni.”

Wirágh András könyve ezen túl számot vet a korai Cholnoky-recepció helyzetével, illetve a hatástörténettel is, amivel az író sajátos irodalomtörténeti helyzetét is körbeírja. A kritikusok megjegyzései alapján érzékelhető, hogy egyszerre tekintették a késő romantika örökösének, illesztették be életművét az esztétikai modernség keretei közé, és emelték ki a nemzedéktársak közül a műveiben gyakran jelen lévő fantasztikum okán (miközben természettudományos műveltségét is emlegették, illetve hogy újságíró lévén írásaiban a referencialitás mégis gyakran hangsúlyozott szerepet kap). Másfelől Nagy Endre Lukits Milos-történetei révén olyan kvázi-hipertextuális „folytatást” is kap az életmű, amikor „az örökös” hasonló alakokat léptet fel, hasonló hangoltságú szövegeket hoz létre – de közben magát az író is mint irodalmi figurát is szerepelteti némely írásokban (egyébként Cholnoky mint figura Krúdy-nál is szerepel). Wirágh András többször hangsúlyozza a Trivulzio- és az Esti Kornél-féle írói paktum rokonságát, mármint hogy a főhős megállapodást köt a narrátorral a szöveg létrehozására, amelynek eredménye voltaképpen nem más, mint az olvasásaktus által a befogadó számára ott és akkor megszülető szöveg.

Wirágh András kisonnográfiajának feltétlenül érénye tehát, hogy újabb szövegeket vesz fel a Cholnoky-szövegbirodalomba, azokat is bevonja értelmezésébe: ezeket a textusokat megpróbálja együtt kezelni, és – egyfelől filológusi aprólékos-sággal, másfelől (illetve épp az előbbiből következően) távolról, nagyobb összefüggéseikben szemlélve az írások – releváns megállapításokkal tud élni az életműre vonatkozóan.

Földes Györgyi

Központban az oktatás

Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata, XXVII. évfolyam, 2017. január–december

Az *Iskolakultúra* folyóirat kisebb-nagyobb átalakításokkal 1991 óta jelentet meg tanulmányokat, kritikákat iskoláról, oktatásról, gyerekekről vagyis a neveléstudomány tárgyköréből és a szélesebb körben vett társtudományokról. Célja a tágran vett

oktatásügyet érintő kérdések, felfedezések, gondolatok megosztása az olvasókkal.

Egyaránt szól szakemberekhez, pedagógushallgatókhoz, de akár érdeklődő szülőkhöz is, akik biztos forrásból szeretnének tájékozódni oktatási ügyeinkről, a jelenlegi oktatási helyzetről és az esetleges jövőképről, lehetőségekről. A folyóirat igyekszik a külföldi eredményekről, felfedezésekről is beszámolni.

Legutóbbi, 2017-es száma a mai nyomtatott sajtóra jellemző finánciális problémák miatt összevont számként jelent meg, előtte azonban havonta adta ki a Pannon Egyetem támogatásával a Gondolat Kiadó. Az eddig Géczi János főszerkesztésével megjelenő lap 2018 szeptemberével átkerül a Szegedi Tudományegyetem gondozásába, és ismét havonta jelentkezik, a tőle megszokott minőséggel.

Ma is jellemző szerkezete és kinézete 1996-ban alakult ki, amikor is az OKI-tól átvette a Pedagógus Szakma Megújítása projekt, és kiadója a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kara lett. Jelen formája szerint tematikailag három állandó részre tagolódik: tanulmányok, szemle, kritika. Iskolakultúra-könyvek néven eddig 52 neveléstudományi, irodalomtudományi, filozófiai és más társadalomtudományi könyv kísérte a folyóirat működését. Szerzői a pedagógusszakma és a bölcseszeti- és társadalomtudományok legnagyobb nevei, kutatói, tanárai, továbbá PhD-hallgatók vagy akár mester- vagy alapszakos hallgatók.

A legutóbbi összevont 2017. évi, 248 oldalas, terjedelmes lapszámban, többek között olvashatunk sztereotípiák, előítéletek kialakulását taglaló pszichológiai tanulmányt, a földrajzi tanterv helyzetét elemző tudományos cikket, a problémás internethasználat elmagányosító hatásait vizsgáló írást, a férfidentitás eltűnéséről szóló könyvkritikát, a manga rajzfilmek szereplőinek identitáselemzését bemutató cikket, a drámapedagógia használatának lehetőségeiről szóló írásokat. Ebből a néhány példából is láthatjuk, mennyire szélesre tárja a szerkesztőgárda a pedagógia témakörének kapuit. Az írások beszédmódja pedig a kimerítő tudományos kifejtéstől a könnyebben emészthető és értelmezhető témáig széles skálán mozog, így sokan találhatnak ebben a folyóiratban számukra érdekes vagy hasznos olvasmányokat. Az éppen aktuális vonulatok, mint az információtechnológia szerepe az oktatásban vagy a gyermekek tanulási motivációinak vizsgálata mellett a játék megközelítési módjai mint régi kedvelt vizsgálati anyag témaköreibe is belátást enged a kiadvány.

A helyenkénti egybeírások (valószínűleg nyomtatási vagy szövegszerkesztési hiba) kissé zavarók ugyan, a felgyorsult világ sajnos a nyomtatott kiadványokra is rányomja bélyegét. Egyre gyakrabban lehet találkozni elütésekkel, rossz elválasztásokkal vagy véletlenül egybefolyó szöveggel, amiket korábban nem tapasztaltam nyomtatott formában. Maga a felépítés logikus és átlátható, a tipográfia könnyen olvashatóvá teszi az oldalakat. A letisztult, minimalista

borító pedig a szakmaiságot közvetíti, a felesleges körítések mellőzése.

A számból kiemelkedik a drámapedagógiai szekció, ahol a szakma nevesebb képviselői mutatják be, mennyi mindenre használható a dráma eszköztára a tanításban. Eck Júlia, a Pannon Egyetem drámapedagógia szakának vezető oktatója általános leírást ad a szakma jellemzőiről, szerepéről a mai közoktatásban. Sajnálatos, hogy miközben ő még a dráma- és színházismeret képzés színességéről és szakmaiságáról ír, idén szeptembertől a Pannon Egyetem ezen szakának óraadó tanáraival nem kötöttek szerződést, költségvetési problémákra hivatkozva, ezzel rendkívül megnehezítve, már-már ellehetetlenítve a képzés valódi szakmaiságát. A blokk következő írása Körömi Gábor élményszerű, rengeteg játékleírást tartalmazó cikke, amelyben konkrét gyakorlati tippet is kapunk egy drámatábor programjának összeállításához. Pap Gábor zenészként és drámapedagógusként a dramatikusan zenei gyakorlatokról ír, kimerítően tárgyalja a dramatikusan zene elméleti-történeti vonatkozásait, majd módszerének céljait és alapelveit, végül egy konkrét példán keresztül elemzi a technika felhasználási lehetőségeit, hatékonyságát. Legvégül Schmidt Katalin osztja meg angoltanítása közben, képzőművészeti tárgyakon keresztül alkalmazott technikáit. A drámapedagógiára jellemző gyakorlatiasság okán (bár a szakmai elfogadottság érdekében sokan törekszenek rá) nehéz klasszikus értelemben vett tudományos leírásokat, tanulmányokat megjelentetni a témában. Azok számára azonban, akik nem ismerik a drámában rejlő lehetőségeket, ez a négy cikk átfogó képet ad a szakma alkalmazhatóságáról a közoktatásban.

Egy másik téma, ami ma sokakat foglalkoztat, a motiváció kérdésköre. Sokszínű és információdús világunkban nehéz lekötöni az új nemzedékeket, és iskolapadba kényszerítve őket a fejükbe verni a tudást. Molnár Adrienn és Péter-Szarka Szilvia tanulmányukban a tanulók célorientációit vizsgálják teljesítményük tükrében. Vajon mi játszhat szerepet a diákok tanulási motivációiban? A szerzőpáros röviden ismerteti a célorientációs elméleteket és kutatásokat, majd saját célorientációs kutatásukat írják le, amit 187 középiskolai diákon végeztek el. Kutatásuk eredményei arra engednek következtetni, amire Szabó és társai hasonló témakörben lefolytatott kutatása, hogy a tanulók egyik elsődleges motivációja a tanulásban az, hogy saját elvárásaiknak megfelelően teljesítsenek, és ne valljanak eközben kudarcot. Ezt azzal magyarázzák, hogy a magyar oktatásban nagy hangsúly van a lexikális tudáson, így a gyerekek belenőnek az elvárásokba, a jól teljesítés kényszerébe, és ezen aggódni is képesek. Egy másik fontos eredménye a kutatásnak annak megállapítása, hogy a környezeti tényezők igen magas fokon alakítják az egyének célorientációját. Ebből arra következtetnek, hogy a magyar oktatásban érdemes lenne olyan környezet kialakítására törekedni, ahol a tananyag felkelti a diákok kíváncsiságát, és amely-